

POSTANOWIENIE

Dnia 27 sierpnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z powództwa mał. M. Z. reprezentowanej przez przedstawiciela
ustawowego - opiekuna prawnego K. Z.

przeciwko I. Z.

o uznanie za niegodnego dziedziczenia,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 27 sierpnia 2021 r.,
na skutek skargi kasacyjnej pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego w G.
z dnia 22 stycznia 2020 r., sygn. akt III Ca [...],

1) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;

2) zasadza od pozwanej na rzecz powódki kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) zł z tytułu zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego;

3) przyznaje adw. D. S. od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w G. kwotę 1800 (tysiąc osiemset) zł, powiększoną o należny podatek od towarów i usług, oraz kwotę 222,42 (dwieście dwadzieścia dwa i 42/100) zł z tytułu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 22 stycznia 2020 r. Sąd Okręgowy w G. oddalił apelację pozwanej I. Z. od wyroku Sądu Rejonowego w R. z dnia 9 maja 2019 r., uznającego ją za niegodną dziedziczenia po swoim mężu.

W skardze kasacyjnej, w uzasadnieniu wniosku o jej przyjęcie do rozpoznania, pozwana wskazała przyczynę kasacyjną określoną w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Jej zdaniem, skarga jest oczywiście uzasadniona, ponieważ Sąd odwoławczy przyjął, że sąd cywilny może rozpatrywać, czy przestępstwo nie miało charakteru „ciężkiego” w rozumieniu art. 928 § 1 pkt 1 k.c., jedynie wtedy, gdy sąd karny orzekający w sprawie popełnienia tego przestępstwa ustali, iż w chwili zdarzenia zaszły okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną lub winę sprawcy. Takie stanowisko zaś prowadziłoby do rozpoznawania sprawy w całości w oparciu o ustalenia sądu karnego i zwalniałoby sąd cywilny z obowiązku badania spełnienia określonych w art. 928 § 1 pkt 1 k.c. przesłanek uznania spadkobiercy za niegodnego dziedziczenia: gdyby sąd karny stwierdził, że zachodzą przesłanki wyłączające odpowiedzialność karną, sąd cywilny orzekałby, że popełnione przestępstwo nie było ciężkie, gdyby natomiast sąd karny takich ustaleń nie poczynił, sąd cywilny niejako automatycznie musiałby uznać przestępstwo za ciężkie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z art. 398¹ § 1 k.p.c. wynika, że skarga kasacyjna przysługuje co do zasady od prawomocnych orzeczeń sądów drugiej instancji, a więc orzeczeń wieńczących dwuinstancyjne postępowanie sądowe, w którym sądy obu instancji dysponują pełną kognicją w zakresie faktów i dowodów. Jednakże zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania tylko wtedy, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. W zamyśle ustawodawcy skarga kasacyjna stanowi zatem nadzwyczajny środek zaskarżenia, którego rozpoznanie przez Sąd Najwyższy musi być uzasadnione względami o szczególnej doniosłości, wykraczającymi poza indywidualny interes skarżącego, a mającymi swoje źródło w interesie publicznym, w szczególności przez zapewnienie jednolitej wykładni i stosowania prawa. Wyłączną podstawą oceny pod kątem przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania są wskazane w niej przyczyny kasacyjne wraz z uzasadnieniem (art. 398⁴ § 2 k.p.c.).

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., jeżeli zachodzi niewątpliwa, widoczna na pierwszy rzut oka, tj. bez konieczności głębszej analizy, sprzeczność orzeczenia z przepisami prawa nie podlegającymi różnej wykładni (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 sierpnia 2016 r., II CSK 94/16, nie publ.) i w wyniku takiego naruszenia prawa zapadło w drugiej instancji orzeczenie oczywiście wadliwe (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2015 r., III CSK 198/15, nie publ., z dnia 13 kwietnia 2016 r., V CSK 622/15, nie publ., z dnia 2 czerwca 2016 r., III CSK 113/16, nie publ., z dnia 27 października 2016 r., III CSK 217/16, nie publ., z dnia 29 września 2017 r., V CSK 162/17, nie publ., z dnia 7 marca 2018 r., I CSK 664/17, nie publ., z dnia 18 kwietnia 2018 r., II CSK 726/17, nie publ., z dnia 5 października 2018 r., V CSK 168/18, nie publ.).

Skarżąca nie wykazała, by wyrok Sądu Okręgowego był dotknięty tego rodzaju nieprawidłowościami.

Wyrażona w art. 11 k.p.c. reguła, że ustalenia wydanego w postępowaniu karnym prawomocnego wyroku skazującego co do popełnienia przestępstwa wiążą sąd w postępowaniu cywilnym, ma na względzie potrzebę zapewnienia jedności jurysdykcji sądowej i niedopuszczenie do podważania przez sąd cywilny ustalenia, iż skazany popełnił przypisane mu przestępstwo, a tym samym prawidłowości wyroku karnego (por. uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 1983 r., III CZP 14/83, OSNCP 1983, Nr 11, poz. 168, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 1984 r., III CZP 71/83, OSNCP 1984, Nr 8, poz. 133, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2010 r., V CSK 310/09, niepubl., z dnia 21 lutego 2013 r., I CSK 373/12, OSNC 2013, Nr 11, poz. 126 i z dnia 29 października 2020 r., V CSK 69/19, niepubl.). W orzecznictwie wyjaśniono też, że istota tego związania polega na wyłączeniu dokonywania w postępowaniu cywilnym ustaleń faktycznych innych niż te, których dokonał sąd karny w sentencji wyroku skazującego, co oznacza, iż w skład podstawy faktycznej rozstrzygnięcia sądu cywilnego wchodzi czyn opisany w sentencji wydanego w postępowaniu karnym wyroku skazującego (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2012 r., II CSK 330/11, niepubl., z dnia 21 lutego 2013 r., I CSK 373/12, z dnia

10 lipca 2013 r., V CSK 393/12, z dnia 25 listopada 2015 r., II CSK 683/14, niepubl., z dnia 23 czerwca 2017 r., I CSK 614/16, z dnia 31 marca 2020 r., II CSK 124/19, niepubl. i z dnia 29 października 2020 r., V CSK 69/19, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 października 2017 r., IV CZ 62/17, nie publ.). Przedmiotowe związanie dotyczy ustalonych w wyroku karnym (w sentencji) znamion przestępstwa i takich okoliczności, jak czas, miejsce, poczytalność sprawcy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 17 czerwca 2005 r., III CK 642/04, niepubl., z dnia 20 grudnia 2005 r., V CK 297/05, niepubl., z dnia 23 listopada 2011 r., IV CSK 142/11, niepubl., z dnia 10 lipca 2013 r., V CSK 393/12, z dnia 24 października 2013 r., IV CSK 116/13, niepubl., z dnia 29 czerwca 2016 r., III CSK 267/15, z dnia 12 października 2016 r., II CSK 58/16, niepubl., z dnia 23 czerwca 2017 r., I CSK 614/16, niepubl. i z dnia 29 października 2020 r., V CSK 69/19). Skazanie za przestępstwo umyślne wyłącza zatem możliwość ustalenia przez sąd w sprawie cywilnej braku umyślności działania sprawcy (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 1984 r., III CZP 71/83), wiążące jest również ustalenie jego poczytalności (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2014 r., II CSK 405/13, niepubl. i z dnia 29 czerwca 2016 r., III CSK 267/15). Podobnie ustalenie wyrokiem karnym, że pozwany przekroczył granice obrony koniecznej (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 1983 r., III CZP 56/82, OSNC 1983, nr 8, poz. 108) albo że nie istniały warunki obrony koniecznej w działaniu osoby odpowiedzialnej za uszkodzenie ciała (orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 31 sierpnia 1936 r., C.II. 737/36, PPIA 1936/4, poz. 328, s. 519). Z drugiej strony w orzecznictwie uznaje się, że ustalenia wyroku karnego dotyczące winy i bezprawności pozwanego nie krępują oceny sądu cywilnego co do winy poszkodowanego powoda czy jego przyczynienia się do powstania szkody (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 1937 r., C.III. 1749/36, Zb. Urz. 1938, poz. 46; wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 1966 r., I PR 487/66, NP 1967, nr 7–8, s. 1006 i z dnia 21 lutego 2013 r., I CSK 373/12, OSNC 2013, nr 11, poz. 126, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 2 kwietnia 1971 r., III CZP 66/70, Inf. Pr. 1971, nr 3, poz. 4). Sąd cywilny nie jest też związany ustaleniami sądu karnego co do przyczyn zajścia, wzajemnych krzywd wyrządzonych przez

poszkodowanego i innych okoliczności towarzyszących zajściu (orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 1951 r., C 109/51, OSN 1952, nr 1, poz. 23).

Oznacza to, że w niniejszej sprawie niedopuszczalne było czynienie ustaleń podważających skazujący pozwaną wyrok karny, w tym umyślność jej działania. Dopuszczalne było natomiast czynienie samodzielnych ustaleń dotyczących zachowań spadkodawcy i szerzej ujętych zachowań pozwanej, niezbędnych dla określenia skutków przestępstwa w postępowaniu cywilnym, a więc oceny, czy popełnione przez nią przestępstwo przeciwko spadkodawcy kwalifikować można jako „przestępstwo ciężkie” w rozumieniu art. 928 § 1 pkt 1 k.c. Jednakże, wbrew sugestiom skarżącej, uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie potwierdza, że Sąd Okręgowy uchylił się od tych zadań, pomijając wskazywane przez nią a niesporne między stronami okoliczności dotyczące wzajemnych relacji małżonków i ich zachowań poprzedzających zabójstwo, nadużywania przez oboje alkoholu oraz wzajemnej agresji. Sąd przyjął natomiast, że zbrodnia zabójstwa nie może być oceniana inaczej niż ciężkie przestępstwo przeciwko spadkodawcy, w sytuacji, w której - jak *in casu* - nie miało miejsce przekroczenie granic obrony koniecznej czy działanie w wyniku sprowokowania przez spadkodawcę. Zauważył też, że okoliczności dotyczące wzajemnych relacji pozwanej i spadkodawcy przed popełnioną zbrodnią nie mogły usprawiedliwić pozbawienia spadkodawcy życia, a stwierdzenie, iż pozwana dziedziczy po zmarłym byłoby sprzeczne z elementarnym poczuciem sprawiedliwości.

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji. Wysokość należnych powódce kosztów zastępstwa prawnego w postępowaniu kasacyjnym ustalono zgodnie z § 10 pkt ust. 4 pkt 2 w związku z § 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r., poz. 265). Przy rozstrzyganiu o kosztach pomocy prawnej udzielonej pozwanej z urzędu uwzględniono, stosownie do § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r., poz. 18) wydatki wymienione w spisie złożonym przez pełnomocnika (k. 339), natomiast o wysokości należnego mu wynagrodzenia

orzeczono stosownie do § 16 ust. 4 pkt 2 w związku z § 8 pkt 6 i § 4 ust. 1-3, nie znajdując podstaw do jego zwiększenia do 150%.

jw